
Євген
Бистрицький

УДК 470

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ІСТИНА І ПОСТПРАВДА

Вживаючи розхоже слово «постправда», філософ, можливо, набагато більше, ніж інші, — політики, експерти, журналісти — ризикує опинитися у складній інтелектуальній ситуації. По-перше, філософія говорить про істину та проблему істини, а не правди. І вихідною у цій розмові є загальноприйняте розуміння кореспондентної теорії істини, якої ми від часів Аристотеля дотримуємося й сьогодні: говорити на те, що є, що воно є, є істинним; натомість говорити на те, що є, що його немає, є неправдою (неістиною). Говорити означає комунікувати, тому кореспондентна теорія істини збігається з пропозиційною істиною. Під пропозицією в її найпростішому визначенні мають на увазі завершене висловлювання, речення, що несе у собі значення істини чи неістини, тобто мовну структуру, яка складена із судження про об'єкт (суб'єкт) висловлювання та його предикати-властивості. При оцінюванні на істину, що є суттю питання про постістину чи постправду, йдеться про відповідність сказаного чи висловленого реальному станові справ. Або йдеться про неправду (неістинність), якщо висловлене, оприлюднене чи, скажу загалом, комунікація не відповідає реальності. Істина — презумпція адекватності істини речей і суджень.

Зазвичай у комунікації дуже важливо, щоб вона була зрозумілою за формою. В сучасній масовій комунікації ми часто-густо спостерігаємо критичне ставлення до випадків викривлення прийнятих мовних норм правопису та, особливо, до хибної

логіки — до порушення формальної логіки у побудові комунікативного висловлювання. Ми також бачимо суперечки про адекватність вживаних слів, термінів, понять, намагання їх критично вточнити через віднесення до етимології чи слововжитку в певній парадигмі розуміння. Такі несвідомі чи свідомі помилки здатні призвести до викривлення змісту послання; зазвичай, ми їх достатньо легко виявляємо. Істина висловлювання зветься акуратністю, точністю пропозиції. Втім, у царині, яку звать постправдою, не точність мови комунікації, власне, створює головну проблему сучасної комунікативної істини.

Якщо ми приймемо те, що відноситься до форми комунікації, тобто те, що ми в принципі здатні критично контролювати — відкидати або коригувати, як логічну чи семантичну помилку, що не має зрозумілого значення, то головним питанням залишається відповідність висловлювання реальності, про яку йдеться. Істину твердження ще називають коректністю. Ми оцінюємо висловлювання на підставі більш чи менш точного наближення до того, що ми вважаємо дійсним станом справ. І шойно ми потрапляємо у ситуацію, коли ми свідчимо про більшу чи меншу коректність, а інколи прямо засвідчуємо, що «це так, поза сумнівом, це істина, правда!», ми відходимо від класичної теорії пропозиційної істинності.

Ми беремо на себе *відповідальність* за рамки коректності — істинності — висловлювання й увіходимо у царину розуміння такої істини, яка є «більш ніж пропозиційна» і яку називають екзистенційною істиною. Суголосні нашій темі критичні філософські дослідження, присвячені розвиткові непропозиційних теорій істини — від Гусерля до Гайдегера, що включає в себе пошуки адекватного розуміння істини у критичній теорії Франкфуртської школи та в комунікативній філософії, дивись у важливій у цьому контексті праці Ламберта Зюйдерваарта [Zuidervaat, 2017]¹.

Екзистенційна істина і поняття гібридності

Зауважимо, що для звичайної «людини повсякденності» істина збігається не лише з питанням адекватності/неадекватності висловлення навколишнім речам, а й з рамками «її» персональної чи «нашої» для такої людини правди. А якщо так, то для висловлювання, для комунікації цілком можливо і прийнятно бути «більш чи менш правдивою», ба й «цілком правдивою» людиною. Тут корисно нагадати про історичне вживання слова «правда» за часів Ярослава Мудрого та «Руської правди». Воно засвідчує можливість широкого тлумачення того, що є «правда»: поперше, як саме «руської правди», що відрізняється від «правд» інших спільнот, по-друге, як такої «правди», що нею тут зветься збірка загальних пра-

¹ Cf.: використання поняття «екзистенційна істина» при аналізі концепції істини у Кіркгора «для кращого розуміння позитивного значення його праць» у контексті «протистояння сучасному сцієнтизмові» [Millán, 2016].